

УДК 658.14/17; 65.011.44; 65.011.47

П.А.ФІСУНЕНКО

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м.Дніпропетровськ

МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Наводяться основні результати дослідження існуючого організаційно-економічного механізму проведення моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. На основі результатів дослідження сформульовано рекомендації щодо доповнення існуючої методики моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів, що дозволить підняти ефективність їх використання, ефективність виробництва в цілому, що, в свою чергу, зміцнить фінансовий стан підприємства.

Сучасний стан економіки України та основні закономірності її розвитку свідчать, що практично повністю вичерпали себе можливості та джерела екстенсивного розвитку. В той же час не приділяється належна увага інтенсивним факторам економічного розвитку, спрямованих на підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів у виробничому процесі.

У сучасних умовах, коли відмічається певне економічне зростання, роль своєрідного „локомотива” відіграє будівельна галузь, яка є своєрідним індикатором стану економіки в країні. Станом і тенденціями розвитку будівельного комплексу визначається в першу чергу тенденція процесів економічного зростання, тому особливої актуальності набуває всебічне забезпечення ефективної діяльності будівельних підприємств з огляду на зниження частки живої та уречевленої праці в кінцевих результатах їх діяльності. За цих умов перед будівельними підприємствами постає важливе завдання опанування таким потужним інструментом управління своєю економікою, як моніторинг ефективності використання фінансових ресурсів на основі аналізу та оцінки фінансового стану. В ринкових умовах цілеспрямоване і постійне проведення аналітичної роботи є передумовою високої конкурентоспроможності і рентабельності діяльності підприємства. В той же час методичне забезпечення процесу моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів, що в основному запозичене з досвіду розвинених країн, в цілому мало придатне для вітчизняних будівельних підприємств через особливості їх функціонування у перехідний період.

Проблемам аналізу та оцінки фінансового стану підприємства і моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів присвячено ряд робіт вітчизняних і закордонних вчених. Серед розробок закордонних дослідників слід виділити роботи Е.Альтмана, Р.Ентоні, Е.Хелферта, Л.Чедвіка, Ж.Рішара, К.Ван Хорна Жд., Л.Бернстайна та

ін. Серед українських і російських вчених, які зробили істотний внесок у розвиток теоретичних та методологічних основ фінансового аналізу, слід відзначити роботи І.О.Бланка, І.Т.Балабанова, О.С.Олексюка, В.В.Ковальова, О.С.Стоянової, А.Д.Шеремета, М.Н.Крейніної, А.В.Чупіса, Є.І.Курінного [1, 5-8, 10-13] та ін.

Однак виконані дослідження показали, що при наявності великої кількості робіт, багато питань теорії та практики управління фінансовими ресурсами підприємства ще залишаються до кінця не вирішеними або потребують доопрацювання. Так, практика використання вітчизняних методик аналізу та оцінки фінансового стану підприємства свідчить, що вони не повністю враховують українські умови, тобто, використання їх у вітчизняних умовах без доповнення, спрямованого на врахування витратного характеру економіки, є проблематичним. Таким чином, актуальність обраної в цій статті теми дослідження визначається необхідністю вдосконалення економічного інструментарію моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів на основі аналізу та оцінки фінансового стану будівельного підприємства (економічний аспект) стосовно трансформаційних вітчизняних умов.

Моніторинг поточного фінансового стану підприємства здійснюється для оперативної діагностики, яка повинна своєчасно сигналізувати про негативні тенденції в економіці підприємства. Задачею цієї статті буде на основі результатів дослідження забезпечення процесу моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, розробка рекомендацій щодо його удосконалення.

За сучасних умов для підприємств України необхідна сучасна, власнонаціональна, адекватна трансформаційній до ринку теорія і практика економіки, організації та управління виробничо-фінансово-економічною діяльністю підприємства. Для цього на підприємствах повинна створюватися система управління кінцевими результатами (служба маркетингу) та система управління виробничими витратами, головним елементом якої має стати моніторинг ефективності використання фінансових ресурсів на основі аналізу і оцінки фінансового стану підприємства. Діяльність всієї системи має бути направлена на постійну мінімізацію всіх видів виробничих витрат у кожній одиниці кінцевих результатів діяльності. Зменшення витрат виробництва та прискорення обігу фондів є важливим фактором збільшення ефективності виробництва. Зниження виробничих витрат дає змогу виробити певну кількість додаткової продукції, збільшити прибуток, підняти рентабельність.

В основу побудови нової організації фінансової діяльності поклали економічний закон зростання ефективності виробництва, коли в

часі та просторі всі ресурси, в тому числі і фінансові, всі витрати в кожній одиниці кінцевих результатів виробництва повинні знижуватися. Необхідність підвищення ефективності суспільного виробництва в сучасних умовах потребує зниження витрат живої та уречевленої праці. Таке формулювання закону витікає з твердження К.Маркса, який говорив, що “підвищення продуктивності праці полягає саме в тому, що частка живої праці зменшується, а частка колишньої збільшується, але збільшується так, що загальна сума праці, втіленої в товарі, зменшується” [9]. При цьому під продуктивністю праці, як відомо, розуміють результативність живої та уречевленої в засобах виробництва праці, ефективне використання яких зумовлює збільшення випуску продукції, тобто підвищення сукупного суспільного результату праці [4]. Потреба мінімізації з часом ресурсів та витрат у кожній одиниці кінцевих результатів витікає також із закону відносної рідкості ресурсів та закону зростання потреб, які говорять про зростаючі й випереджаючі потреби людини та відносну обмеженість ресурсів для їх задоволення. Постійне зростання потреб людини зумовлене дією закону зростання потреб. Але такому зростанню перешкоджає відносна обмеженість економічних ресурсів, які є передусім речовими факторами виробництва. До них належать засоби праці та предмети праці (в єдності формують засоби праці), використовувані людьми сили природи, наука, форми і методи організації виробництва, інформація. Отже, щоб задовольнити зростаючі потреби людства, необхідно виробляти продукцію, надавати послуги, виконувати роботи з мінімальною місткістю виробничих ресурсів у кожній одиниці кінцевих результатів виробництва.

При розробці рекомендацій щодо удосконалення процесу моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів підприємства необхідно також урахувати філософію безперервних удосконалень [3], що представляє собою безперервний процес, у ході якого на підприємстві створюються умови для постійного пошуку способів зниження витрат на виробництво кінцевих результатів і підвищення якості товарів, для підвищення ефективності виробництва.

Слід звернути увагу і використовувати у подальших розробках таке зауваження дослідників: „більшість методичних підходів до аналізу фінансового стану спрямовані на оцінку прибуткових підприємств, а саме – розраховуються показники прибутковості капіталу, засобів, продукції та їх динаміка. Але, при зіткненні зі збитковою діяльністю підприємства, діючі методики не можуть дати повноцінного та адекватного аналітичного результату” [2]. Запропонований інстру-

ментарій моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів повинен враховувати цю обставину і бути універсальним.

Щодо ефективності використання фінансових ресурсів, то необхідність і заінтересованість кожної господарської структури в раціональному, економному їх використанні очевидні. Ефективність матеріального виробництва полягає в тому, яка віддача від витрат праці і матеріальних ресурсів, а також від використаних у виробництві ресурсів. Якщо перший варіант відображення ефективності характеризує рівень витрат виробництва на одиницю продукції, то другий варіант показує реалізацію потенціальних можливостей збільшення обсягів виробництва чи отримання максимального результату при наявності даної кількості виробничих ресурсів. Ефективність завжди повинна проявлятися в співставленні, порівнянні кінцевих результатів і витрачених ресурсів. Це завжди відносна, а не абсолютна величина [13].

З огляду на те, що проєктований інструментарій підвищення ефективності використання фінансових ресурсів (аналітичне забезпечення) повинен функціонувати в системі управління виробничими витратами, до нього висуваються такі вимоги:

- процес проведення моніторингу повинен стати органічною частиною загального аналітичного забезпечення системи управління виробничими витратами, “працювати” в системі;
- вкрай необхідна зміна самої ідеології моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. Справа в тому, що в ринковій економіці роль моніторингу не лише зростає, але й якісно змінюється: проведення аналізу та оцінки фінансового стану підприємства необхідно насамперед для себе, для управління економікою свого підприємства, для управління своїми фінансами, для підвищення ефективності свого виробництва;
- головним критерієм при проведенні моніторингу в сучасних умовах необхідно взяти показник капіталомісткості кінцевих результатів виробництва як об’єктивний вимірювач, спроектований у відповідності до економічного закону зростання ефективності виробництва;
- моніторинг повинен включати максимально можливий асортимент показників оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, їхніх груп, елементів;
- максимальна децентралізація процесу проведення моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів;
- максимальне зменшення часових проміжків проведення моніторингу.

В українських умовах, коли тільки народжуються ринкові умови

господарювання, не можна допустити отримання підприємствами прибутку за будь-яку ціну; кожна гривня прибутку повинна отримуватися мінімумом засобів, авансованих у виробничі фонди, з мінімальною чисельністю трудових ресурсів, з мінімальними поточними витратами. Як наслідок, у кожній одиниці прибутку, згідно з економічним законом зростання ефективності виробництва, має бути якомога менше “активів” (фінансових ресурсів, що використовуються для виробництва), а також “пасивів” (джерел засобів, необхідних для досягнення кінцевих результатів виробництва).

Тому удосконалити існуючі методики моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів підприємства пропонується наступним доповненням.

У загальному вигляді, алгоритм розрахунків, пов’язаних з доповненням існуючої методики моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів, такий:

$$E_{A_i} = \left(\frac{\{IA_i \div IIIA_i\}^*}{KP^*} - \frac{\{IA_i \div IIIA_i\}^t}{KP^t} \right) \times KP^t; \quad (1)$$

$$E_{P_i} = \left(\frac{\{IPI_i \div VPI_i\}^*}{KP^*} - \frac{\{IPI_i \div VPI_i\}^t}{KP^t} \right) \times KP^t, \quad (2)$$

де E_{A_i} , E_{P_i} – відповідно, показник ефективності використання активів та пасивів підприємства (їх статей), умовне залучення чи умовне вивільнення активів та пасивів (їх статей); $\{IA_i \div IIIA_i\}^*$, $\{IPI_i \div VPI_i\}^*$ – відповідно, розділи балансу (I розділ, II розділ і т.д. активу і пасиву), а також окремі статті, в базовому та аналізованому періодах; KP^* , KP^t – відповідно, показники кінцевих результатів виробництва в базовому та аналізованому періодах.

Очевидно, зазначені показники ($1E_A$, $2E_P$) можуть приймати значення більше, менше або дорівнювати нулю. Правила оцінки результатів розрахунків такі. Якщо $1E_A > 0$, то отримана в результаті розрахунків величина означає резерви ефективності використання ресурсів підприємства. Це – умовне вивільнення ресурсів за рахунок скорочення ресурсомісткості кінцевих результатів виробництва. Підприємству, так би мовити, не потрібно було додатково залучати ресурси для забезпечення зростання обсягів виробництва. Одночасно сама величина ($1E_A > 0$) свідчить про кількісне зростання ефективності виробництва.

Якщо $1E_A \leq 0$, отримана величина показує саме кількісну величину ресурсів (їх груп, елементів) підприємства, що належить ліквідува-

ти зі складу виробничих активів підприємства. В аналізованому періоді було не оправдано, без зростання обсягів виробництва, залучено ресурси. Поняття “ліквідувати” тут слід розуміти в прямому та відносному значенні. Якщо розуміти це поняття в прямому значенні, то це буде означати дії підприємства по позбавленню від непотрібних активів за допомогою здачі їх в оренду, лізингу, продажу та ін. У відносному значенні це поняття означає “ліквідацію” ресурсів підприємства внаслідок підвищення ефективності діяльності, коли величина ресурсів розподіляється на більший об’єм виробництва, тобто за допомогою такої ж кількості ресурсів виробляється більше продукції.

Такі ж висновки можна зробити і в випадку аналізу отриманих результатів відносно показника $2Eп$. Так, якщо $2Eп > 0$, то це говорить про ефективне використання джерел коштів. Якщо ж $2Eп \leq 0$, то отримана величина інформує аналітика про “перебір” фінансових коштів з відповідного джерела, який у наступному періоді необхідно “перекрити”.

Застосування рекомендованої оновленої методики моніторингу дозволить провести якісний внутрішній аналіз ефективності використання аналізованих ресурсів і джерел їх покриття, що зумовляють стійкий фінансовий стан будь-якої господарської структури. А найголовніше – виявити центри відповідальності, функціонування яких призвело до зниження ефективності використання активів та пасивів підприємства (а звідси і до зниження прибутку), до погіршення фінансового стану фірми, зажадати від відповідальних осіб розробки рекомендацій, які б усунули негативні чинники. Все це дозволить підняти ефективність використання фінансових ресурсів, ефективність виробництва в цілому, що, в свою чергу, зміцнить фінансовий стан підприємства.

Таким чином, запропонований розвиток діючої методики моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів на основі аналізу та оцінки фінансового стану підприємства, в порівнянні з проаналізованими раніше методиками, має ряд переваг. Це:

- розвиток методики побудовано на основі економічного закону зростання ефективності виробництва, коли в часі та просторі всі фінансові ресурси в кожній одиниці кінцевих результатів виробництва повинні знижуватися;

- в основу розвитку методики взяли філософію безперервних удосконалень, що представляє собою постійний процес, у ході якого відбувається безперервний пошук способів зниження витрат на виробництво кінцевих результатів, підвищення ефективності виробництва;

- розвиток методики спроектовано як невід’ємний елемент систе-

ми управління виробничими витратами, тобто має системний характер.

У відповідності до вимог, що висуваються до розробки методики моніторингу ефективності використання фінансових ресурсів на основі аналізу та оцінки фінансового стану в складі аналітичного забезпечення системи управління виробничими витратами, запропонована методика має такі переваги:

- змінена ідеологія цієї роботи, яка, на відміну від існуючої, говорить про те, що проведення аналізу та оцінки фінансового стану підприємства необхідне насамперед для себе, для управління економікою свого підприємства, для управління своїми фінансами, для підвищення ефективності свого виробництва;
- обрано об'єктивний критерій аналізу та оцінки фінансового стану підприємства – капіталомісткість кінцевих результатів виробництва;
- включення до процесу аналізу та оцінки фінансового стану максимально можливого асортименту показників оцінки ефективності використання фінансових ресурсів, їхніх груп, елементів, тобто проникнення аналізу “вглиб”;
- максимальна децентралізація процесу проведення аналізу та оцінки фінансового стану, яка, на відміну від існуючої практики, дозволить більш точно виявляти резерви та втрати за місцем виникнення;
- збільшення оперативності проведення аналізу та оцінки фінансового стану, тобто, на відміну від існуючої практики, максимальне зменшення часових проміжків проведення цієї роботи.

1. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 208 с.

2. Вакульчик О.М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 257 с.

3. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 1071 с.

4. Економічна енциклопедія: В 3-х т. Т.2 / Редкол.: С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 848 с.

5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 560 с.

6. Ковалев В.В. Финансовый учет, анализ: концептуальные основы. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 720 с.

7. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент. – М.: ДиС, 2001. – 400 с.

8. Курінної Є.І., Вакульчик О.М. Пошуки критерію ефективності виробництва в умовах корпоративних відносин // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2002. – № 12. – С.45-49.

9. Маркс К., Энгельс Ф. Соч., т. 26. – С.286.

10. Олексюк О.С. Системи підтримки прийняття фінансових рішень на мікрорівні. – К.: Наукова думка, 1998. – 508 с.

11. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент: теория и практика. – М.: Перспектива, 2004. – 656 с.

12. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 237 с.

13. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование) / Под ред. д.э.н., проф. А.В.Чуписа. – Сумы: Университетская книга, 1999. – 332 с.

Отримано 09.09.2005

УДК 658.8.03

А.А.МЕЛЬНИК

Харьковский национальный экономический университет

МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИТИКИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Разрабатываются практические рекомендации по внедрению трансфертного ценообразования на предприятии. Разработан поэтапный процесс принятия решений при осуществлении политики трансфертного ценообразования на предприятии. Исследован механизм управления системой трансфертного ценообразования, выделены внутренние риски внедрения трансфертного ценообразования, предложены пути их минимизации.

Для крупного предприятия, обладающего сложной организационной структурой, диверсифицированным бизнесом, вопрос эффективного управления наиболее актуален. Ключевым элементом управленческой системы принятия решений руководством крупных предприятий должен стать механизм трансфертного ценообразования (ТЦ). Подобный механизм обеспечит анализ затрат и доходов предприятия в разрезе его центров ответственности (ЦО), позволит определить их рентабельность, оптимизирует управление ликвидностью путем распределения внутренних ресурсов между подразделениями, снижает затраты и экономические риски, т.е. повышает конкурентоспособность предприятия.

Теоретические аспекты ТЦ исследовались в работах зарубежных и отечественных экономистов, однако вопросам их практического внедрения на украинских предприятиях уделяется недостаточно внимания. Так, А.И.Волков, В.Э.Керимов, К.В.Щиборщ [2, 3, 5] и другие авторы в своих работах лишь очерчивали этапы и возможные последствия внедрения ТЦ. При этом процесс принятия решений при его осуществлении, анализ возникающих рисков и другие практические стороны внедрения ТЦ не рассматривались. Этим обусловлена необходимость детального изучения данных аспектов.

Целью статьи является повышение эффективности деятельности предприятия путем разработки процесса принятия управленческих решений при формировании и реализации ТЦ, анализа механизма